

The effect of the presence of certified public accountants in the composition of the audit committee on Audit Report Lag

- Seyed Mohammad Moshashaei^{۱*}
- Javad Torabi^۲

Abstract

This study aims to examine the effect of presence of certified public accountants in the composition of the audit committee (audit committee member's auditing expertise) on audit report lag. As a methodological aspect, this study is an applied and descriptive correlation research. Our sample includes ۱۰۷ companies listed on the Tehran Stock Exchange in the years ۲۰۱۷ to ۲۰۲۲. A multivariate regression method based on panel data was used to test the research hypothesis. Eviews software was used for data analysis. The results show that the audit committee's auditing expertise negatively and significantly affects the audit report lag. Also, the audit committee's auditing expertise is more negatively associated with audit report lag than the financial expertise of the committee. According to the results of the research, the use of certified accountants in the composition of the audit committee members can increase the committee's effectiveness and, by helping to achieve the goals and responsibilities of the committee, provide timely financial reporting. Such a new attitude to the composition of the audit committee in the country's capital market is innovative and helps to develop the literature in this field.

Key words: Audit Committee, Auditing Expertise, Audit Report Lag.

^۱ Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Management and Economics, University of Guilan, Rasht, Iran. Email: Moshashaei@guilan.ac.ir

^۲ M.A. in Accounting, Payame Noor University, Behshahr, Iran (The member of Iranian Association of Certified Public Accountants).

تأثیر حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی

- سید محمد مشعشعی^{۱*}
- جواد ترابی^۲

چکیده

هدف این پژوهش بررسی تأثیر حضور حسابداران رسمی یا به عبارت دیگر تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی شرکت‌ها بر تأخیر در گزارش حسابرسی است. این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش پاسخ به فرضیه‌ها، توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۱ است. برای دستیابی به نمونه پژوهش از روش غربال‌گری استفاده شد. بدین منظور اطلاعات مالی ۱۰۷ شرکت به‌عنوان نمونه آماری پژوهش جمع‌آوری شد. به منظور آزمون فرضیه پژوهش از روش رگرسیون چند متغیره مبتنی بر داده‌های پانل استفاده شده و برای تحلیل داده‌ها نرم‌افزار ایویوز به کار گرفته شد. نتایج پژوهش نشان داد حضور حسابداران رسمی در کمیته حسابرسی (تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی) بر تأخیر در گزارش حسابرس اثر منفی و معنادار دارد. همچنین، تأثیر منفی حضور حسابداران رسمی در کمیته حسابرسی (تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی) بر تأخیر در گزارش نسبت به تخصص مالی اعضای کمیته بیشتر است. با توجه به نتایج پژوهش، هر چه نسبت حسابداران رسمی در ترکیب اعضای کمیته حسابرسی بیشتر باشد می‌تواند منجر به افزایش اثربخشی کمیته شده و با کمک به نیل به اهداف و مسئولیت‌های کمیته، زمینه گزارشگری مالی به‌موقع را فراهم آورد. چنین نگاه جدیدی به ترکیب کمیته حسابرسی در بازار سرمایه کشور دارای نوآوری است و به توسعه ادبیات در این حوزه کمک می‌کند.

واژگان کلیدی: تخصص حسابرسی، تأخیر در گزارش حسابرسی، کمیته حسابرسی.

^۱ استادیار گروه حسابداری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. (نویسنده مسئول).

رایانامه: Moshashaei@guilan.ac.ir

^۲ کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه پیام نور، بهشهر، ایران. (عضو جامعه حسابداران رسمی ایران)

۱. مقدمه

۶۱

یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های کیفیت گزارشگری مالی، ارائه به‌هنگام صورت‌های مالی از سوی شرکت‌ها است. پژوهش‌های قبلی که در این حوزه انجام شده، نشان داده‌اند که ارائه به‌موقع صورت‌های مالی منجر به غنای محتوای اطلاعاتی شده و در نتیجه اثر قابل‌ملاحظه‌ای بر ارزش شرکت دارد (شوارتز و سو^۱، ۱۹۹۶؛ بلنکی^۲ و همکاران، ۲۰۱۴؛ لاوال و شینوزاوا^۳، ۲۰۲۲). مدت زمان حسابرسی صورت‌های مالی سالانه به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده ارائه به‌موقع گزارش‌های مالی از سوی شرکت‌ها شناخته شده است (نیکر^۴ و همکاران، ۲۰۱۳). بنابراین هر چه تاریخ پایان عملیات حسابرسی (تاریخ گزارش حسابرسی) به تاریخ پایان سال مالی شرکت نزدیک‌تر باشد، گزارشگری به موقع‌تری انجام می‌شود و اصطلاحاً تأخیر در گزارش حسابرسی کمتر خواهد بود. در عمل، عوامل متعددی ممکن است بر تأخیر در گزارش حسابرسی اثرگذار باشد. شناخت این عوامل و سعی در کنترل و مدیریت آن‌ها می‌تواند منجر به گزارشگری مالی به‌موقع‌تری شود. ویژگی‌های حسابرسی و حسابرس (وابستگی حسابرس، سرپرستی حسابرس، خدمات غیرحسابرسی و تغییر حسابرس)؛ متغیرهای بنیادی خاص شرکت (پیچیدگی حسابرسی، عملیات خارجی یا تعداد شرکت‌های تابعه)؛ وضعیت مالی مشتری (وجود زیان یا ریسک) و ریسک سازمانی (اهرم) جزو عواملی هستند که تأخیر در گزارش حسابرسی را تحت تأثیر قرار می‌دهند (ابرناتی^۵ و همکاران، ۲۰۱۴). با نگاه اجمالی به این عوامل می‌توان دریافت که انتخاب درست حسابرس مستقل واجد صلاحیت، هماهنگی با حسابرس از دیدگاه فنی و نظارت بر عملکرد حسابرس توسط کمیته حسابرسی می‌تواند زمینه‌ساز کنترل عوامل مؤثر بر تأخیر در گزارش حسابرسی و در نتیجه افزایش به‌موقع بودن گزارش‌های مالی باشد. از طرف دیگر، مواد ۲، ۷ و ۹ منشور کمیته حسابرسی مصوب ۱۳۹۱ بورس اوراق بهادار اشاره دارد که یکی از اهداف کمیته حسابرسی، سلامت گزارشگری مالی و اثربخشی حسابرسی مستقل است و این کمیته نسبت به به‌موقع بودن گزارش‌های مالی شرکت و همچنین انتخاب حسابرس مستقل واجد صلاحیت، پایش اثربخشی عملکرد حسابرس مستقل، مذاکره با حسابرس مستقل برای برنامه‌ریزی کلی و راهبرد حسابرسی و هماهنگ‌سازی امور حسابرسی مستقل دارای مسئولیت است (علی‌خانی و همکاران، ۱۴۰۰؛ لاری دشت‌بیاض و همکاران، ۱۳۹۷). از این‌رو، کمیته حسابرسی اثربخش منجر به افزایش کیفیت حسابرسی شده و می‌تواند با انجام مسئولیت‌های کمیته که در منشور به آن اشاره شده است، زمینه گزارشگری به‌موقع را فراهم آورد. پژوهش‌های متعددی به بررسی تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی (مانند تخصص حسابداری، استقلال و اندازه کمیته) بر کیفیت حسابرسی

^۱ Schwartz and Soo^۲ Blankley^۳ Lawal & Shinozawa^۴ Naiker^۵ Abernathy

(بوشناک^۱، ۲۰۲۱؛ خضیر^۲ و همکاران، ۲۰۱۹؛ مصطفی^۳ و همکاران، ۲۰۱۸؛ جامعی و حسینی، ۱۴۰۰) و تأخیر در گزارش حسابرسی (آفنیآ^۴ و همکاران، ۲۰۲۲؛ انکاک^۵، ۲۰۲۰؛ قافران و یاسمین^۶، ۲۰۱۸؛ نظری و همکاران، ۱۳۹۹؛ صفرزاده و محمدی، ۱۳۹۸) پرداختند. با توجه به مسئولیت‌های اعضای کمیته حسابرسی و تخصصی بودن این کمیته، یکی از ویژگی‌های مهم اعضای کمیته حسابرسی که در پژوهش‌های گذشته مغفول مانده است، تجربه و تخصص اعضای کمیته حسابرسی در حرفه حسابرسی (نه حسابداری و مالی) است که حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته می‌تواند وزن تخصص حسابرسی کمیته را ارتقا دهد. به نظر می‌رسد هر چه این ویژگی پررنگ‌تر باشد، کمیته حسابرسی به مسئولیت‌های خود در زمینه حسابرسی مستقل بهتر عمل خواهد کرد (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴). لذا، مسأله اصلی در پژوهش حاضر این است که آیا حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی یا به عبارت دیگر میزان تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران تأثیر دارد؟ با توجه به نو بودن بررسی این ویژگی از اعضای کمیته حسابرسی (حضور متخصصان حسابرسی (حسابداران رسمی) در کمیته) در بازار سرمایه ایران، این پژوهش دارای نوآوری است و می‌تواند ضمن ارائه پیشنهاد کاربردی به توسعه ادبیات پژوهش در این حوزه کمک نماید.

ساختار پژوهش در ادامه به این صورت است که در بخش بعدی به مبانی نظری، بسط و بیان فرضیه و پیشینه پژوهش پرداخته می‌شود. روش پژوهش در بخش بعدی بیان خواهد شد. سپس ضمن ارائه یافته‌های پژوهش به بحث و نتیجه‌گیری پرداخته می‌شود. در نهایت پیشنهادها حاصل از نتایج پژوهش ارائه می‌شود.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

صورت‌های مالی حسابرسی شده یک منبع اطلاعاتی بااهمیت برای سرمایه‌گذاران به‌منظور ارزیابی اعتبار گزارشگری مالی محسوب می‌شود. حسابرسان مستقل نقش اساسی در افزایش شفافیت گزارشگری مالی و ایجاد اعتماد در بازار سرمایه ایفا می‌کنند. به‌موقع بودن اطلاعات حسابداری گزارش‌شده برای اطمینان از ارتباط و سودمندی اطلاعات مالی دریافت شده توسط سرمایه‌گذاران ضروری است (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴). مطابق با نظریه علامت‌دهی، در بازار رقابتی، شرکت‌هایی که

^۱ Boshnak

^۲ Khudair

^۳ Mustafa

^۴ Afenya

^۵ Nkak

^۶ Ghafran & Yasmin

دارای عملکرد مناسبی هستند، از انگیزه بالایی جهت گزارشگری مالی به موقع برخوردارند. بنابراین رقابت موجب می‌شود شرکت‌هایی که اخبار معمولی دارند اقدام به گزارشگری نمایند. سکوت و عدم افشای اطلاعات به منزله اخبار منفی تلقی می‌شود. بنابراین، شرکت‌هایی که دارای اخبار منفی هستند نیز جهت حفظ اعتبار اقدام به گزارشگری به موقع می‌کنند. از طرف دیگر، تئوری ذی‌نفعان معتقد است زمانی که الزامات نظارتی، مدیران را از پنهان کردن اخبار بد محروم می‌کند، آن‌ها برای خنثی کردن اثر قیمتی آن و دور زدن نفوذ نظارتی ذی‌نفعان، از گزینه جایگزین تأخیر در انتشار آن استفاده می‌کنند. بخش قابل توجهی از گزارشگری به موقع به موقع عملیات حسابرسی و تهیه گزارش توسط حسابرسان مستقل بستگی دارد (لاوال و شینوزاوا، ۲۰۲۲). تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی مربوط به فشار زمانی بر حسابرسان برای تکمیل کار حسابرسی در چارچوب زمانی است و یا ممکن است مذاکرات طولانی مدت حسابرس و مشتری را برای حل اختلافات قابل توجه بین حسابرس و مشتریان نشان دهد. وجود ضعف عمده در کنترل‌های داخلی منجر به افزایش تأخیر در گزارش حسابرسی می‌شود. حسابرسان در صورت وجود ضعف در سیستم کنترل‌های داخلی با خطر تحریف بااهمیت بیشتر و در نتیجه خطر حسابرسی بالاتری روبه‌رو می‌شوند. بنابراین آن‌ها باید با انجام آزمون‌های حسابرسی بعد از پایان دوره و افزایش دامنه حسابرسی از طریق انجام آزمون محتوای اضافی با استفاده از نمونه‌های بزرگ‌تر برای کاهش خطر حسابرسی اقدام کنند. در مقابل، یک سیستم کنترل داخلی مؤثر موجب کاهش آزمون پایان دوره می‌شود که این امر نشان دهنده کاهش تأخیر گزارش حسابرسی است (مشعشی و همکاران، ۱۴۰۰). یک شرکت با یک محیط کنترل ضعیف داخلی و تأخیر در تولید اطلاعات مالی مورد نیاز حسابرسان، به‌ویژه هنگامی که مدیران ارشد عمداً تلاش می‌کنند برخی اطلاعات را از آن‌ها پنهان کنند، باعث می‌شود که حسابرسان وقت بیشتری را صرف کنند (کیقبادی و فتحی، ۱۳۹۸). ارائه به موقع گزارش‌های مالی یکی از اهداف مهم راهبری شرکتی و به طور خاص کمیته حسابرسی در شرکت‌ها است. در اغلب موارد، مالکان به دلیل محدودیت‌های مختلف مانند محدودیت ساختار حاکمیت شرکتی، امکان نظارت و کنترل بر مدیران را ندارند. مدیران نیز برای انجام وظیفه مباشرتی، به اعتبار بخشی از جانب حسابرسان مستقل نیازمندند. از سویی دیگر، تجربیات کشورهای مختلف و دستورالعمل‌های راهبری شرکتی در سطح دنیا نشان داده است کارایی، اثربخشی و استقلال حسابرس مستقل مستلزم ایجاد کمیته حسابرسی در شرکت‌ها است. کمیته حسابرسی یکی از مفاهیم پایه‌ای در راهبری شرکتی است که به طور خاص بعد از ورشکستگی‌های عجیب در اوایل قرن ۲۱ مورد توجه بیشتر نهادهای حرفه‌ای، نظارتی و قانون‌گذار قرار گرفت. این کمیته نقش بسیار مهمی در کمک به هیأت مدیره جهت انجام وظایف ذاتی و امانت‌داریشان در برابر سهامداران و سایر ذی‌نفعان دارد (عباسی و همکاران، ۱۴۰۱؛ اوسی و همکاران، ۲۰۱۹). در واقع، مالکان به واسطه تعیین هیأت مدیره، به‌طور غیرمستقیم بر عملکرد مدیران نظارت دارند و مدیریت با رسیدگی و ارزیابی توسط حسابرس به ایفای مسئولیت پاسخگویی عملکرد خود می‌پردازد. در نهایت، کمیته حسابرسی به

شکل‌گیری ارتباط حرفه‌ای و نزدیک بین هیأت مدیره، حساب‌رسان مستقل و داخلی شرکت کمک می‌کند. در نتیجه، افزون بر وضع قوانین و مقررات جدید و بهره‌گیری از تجربیات برتر، اصلاح در نظام راهبری شرکتی جامع نیز، نقش و مسئولیت‌های کمیته حسابرسی در فرآیند گزارشگری مالی را تقویت کرده و افزایش نقش کمیته حسابرسی بر اقدامات و فعالیت‌های حسابرس مستقل (برای نمونه، زمان مورد نیاز برای صدور گزارش حسابرسی) را به اثبات می‌رساند. از طرفی، کمیته حسابرسی اثربخش، عاملی مؤثر در فرآیند گزارشگری مالی بوده و افزایش اعتبار صورت‌های مالی حسابرسی شده را در پی خواهد داشت. اعضای این کمیته با هیأت مدیره که مسئول حفظ منافع سهامداران است تعامل داشته و بر فرآیند حسابداری و حسابرسی، کیفیت صورت‌های مالی، کنترل داخلی و فرآیند گزارشگری نظارت دارند. وجود رابطه مناسب و سازنده میان حساب‌رسان، کمیته حسابرسی و هیأت مدیره باعث افزایش جریان اطلاعات سودمند و اثربخش می‌شود و به تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران کمک کرده و موجب ارتقای پاسخگویی هیأت مدیره خواهد شد (بذرافشان و همکاران، ۱۳۹۴). از دیدگاه نظریه نمایندگی، کمیته حسابرسی به عنوان یک سازوکار نظارتی در حوزه فرآیند گزارشگری مالی تلقی می‌شود که در جهت کاهش مشکل نمایندگی میان کارگزار و کارگمار تلاش می‌کند. همچنین، گزارشگری مالی به موقع یکی از اهداف راهبری شرکتی مناسب است که به کاهش ریسک عدم تقارن اطلاعاتی می‌انجامد. بنابراین از این دیدگاه، انتظار بر این است که کمیته حسابرسی اثربخش منجر به کاهش زمان لازم جهت تکمیل عملیات حسابرسی صورت‌های مالی توسط حساب‌رسان مستقل شود (اوسی و بولیا، ۲۰۱۸).

کمیته حسابرسی انگیزه‌های متفاوتی برای کاهش تأخیر طولانی در ارائه گزارش حسابرسی دارد. برای نمونه، کیفیت سود یکی از معیارهای اصلی موفقیت و اعتبار کمیته حسابرسی می‌باشد. اطمینان از افشای به هنگام اطلاعات قابل اتکا به بازار، بیشترین تأثیر را در حفظ کیفیت سود خواهد داشت و به استفاده‌کنندگان امکان اتخاذ تصمیمات اثربخش می‌دهد. تأخیرهای طولانی در انتشار گزارش حسابرسی، موجب کاهش کیفیت سود شده و به اعتبار کمیته حسابرسی خدشه وارد می‌کند؛ به گونه‌ای که استفاده‌کنندگان، نقش این کمیته را در واسطه‌گری، ناکارآمد ارزیابی می‌کنند (لاری دشت‌بیاض و همکاران، ۱۳۹۷). یکی از مواردی که منجر به شکل‌گیری کمیته حسابرسی اثربخش می‌شود، ترکیب کمیته و ویژگی‌های اعضای کمیته است. یکی از ویژگی‌های اعضای کمیته حسابرسی که در مطالعات گذشته مورد بررسی قرار گرفته است، تخصص حسابداری (مالی) اعضای کمیته بوده است. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که حضور کارشناسان حسابداری و مالی در کمیته حسابرسی با کارآمدی کمیته حسابرسی در نظارت بر کیفیت گزارشگری مالی تأثیر مثبت دارد. مهارت مالی برای کارهایی که نیازمند دانش حسابداری پیشرفته است اهمیت بیشتری دارد، تجربه حسابداری توانایی اعضای کمیته حسابرسی را در درک مسائل فنی که شرکت با آن مواجه می‌شود بالا می‌برد. بر این اساس، زمان مورد نیاز در درک مسائل حسابداری با حسابرس و مدیریت کاهش می‌یابد؛ یعنی پیش‌بینی می‌شود اعضای کمیته

حسابرسی از طریق تخصص فنی بیشتر به‌موقع بودن گزارشگری مالی را تسهیل می‌کنند (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴). اما نکته حائز اهمیت این است که بدیهی است که داشتن تخصص در زمینه حسابداری و مالی بسیار متفاوت از داشتن تجربه در حوزه حسابرسی مستقل است؛ بنابراین، در خصوص ویژگی‌های اعضای کمیته حسابرسی و با توجه به مسئولیت‌های این کمیته، موضوعی که به نظر می‌رسد باید مورد بررسی قرار گیرد، ویژگی مهم داشتن تخصص حسابرسی توسط اعضای کمیته است. پژوهش‌های داخلی و خارجی زیادی به این موضوع پرداختند. کریشنامورثی^۱ و همکاران (۲۰۲۳) دریافتند تخصص مالی از نوع حسابداری رئیس کمیته حسابرسی بر مدیریت سود اثر منفی و بر نقش نظارتی کمیته بر فرایند حسابرسی تأثیر مثبت دارد. پژوهش‌های انجام شده توسط آفیا و همکاران (۲۰۲۲)، انکاک (۲۰۲۰)، لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۷) و صالحی و همکاران (۱۳۹۵) حاکی از تأثیر منفی تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی شرکت‌ها بر تأخیر در گزارش حسابرسی است. همچنین قافران و یاسمین (۲۰۱۸) و نظری و همکاران (۱۳۹۹) به شواهدی مبنی بر تأثیر منفی تخصص مالی رئیس کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارشگری مالی دست یافتند.

تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی

با توجه عواملی که در مورد علل تأخیر در گزارش حسابرسی در بخش‌های قبلی مطرح شد و همچنین مسئولیت‌هایی که در منشور کمیته حسابرسی مصوب ۱۳۹۱ در مورد وظایف این کمیته مطرح شد، داشتن تجربه و تخصص لازم در زمینه حسابرسی صورت‌های مالی توسط اعضای کمیته می‌تواند منجر به افزایش اثربخشی کمیته در ایفای مسئولیت‌های خود شود. اعضای کمیته حسابرسی که دارای تجربه و تخصص حسابرسی مستقل هستند در خصوص انتخاب و مذاکره با حسابرس مستقل، هماهنگی در مورد طرح کلی و ترسیم فرآیند حسابرسی، پیچیدگی عملیات، ریسک‌های مربوط به شرکت و صنعت مربوطه، وضعیت کنترل‌های داخلی و سایر هماهنگی‌های لازم، بسیار دقیق‌تر و با زبان مشترک می‌توانند به مسئولیت‌های خود عمل کرده و زمینه گزارشگری به‌موقع مورد اشاره در منشور را فراهم آورند. اعضای کمیته حسابرسی که حسابدار رسمی بوده و دارای تجربه حسابرسی مستقل هستند نسبت به اعضای که صرفاً تجربه کار حسابداری و مالی دارند در هدایت بخش‌هایی مربوط به رویه‌های حسابداری و معاملات غیرعادی به حسابرس پاسخگویی بیشتری دارند. بنابراین اعضای حسابداری رسمی کمیته حسابرسی درک بهتری نسبت به فرآیند حسابرسی دارند که موجب به‌موقع تر شدن گزارشگری مالی از طریق افزایش کارآمدی ارتباط بین مدیریت و اعضای کمیته حسابرسی و همچنین حسابرس اعضای کمیته حسابرسی

^۱ Krishnamoorthy

می‌شود (ایتونن^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). ابرناتی و همکاران (۲۰۱۴) تأثیر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر گزارشگری مالی به‌موقع در شرکت‌های آمریکایی را مورد بررسی قرار دادند. نتایج پژوهش نشان داد، تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی بر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی تأثیر مثبت دارد. همچنین، بررسی آن‌ها نشان داد در صورتی که اعضای کمیته حسابرسی دارای تخصص در حسابرسی و جامعه حسابداران رسمی باشند بر به‌موقع بودن گزارشگری تأثیر مثبت دارد؛ در حالیکه داشتن تخصص در زمینه حسابداری چنین تأثیری ندارد. جهانشاد و همکاران (۱۴۰۱) در بخش پیشنهادها حاصل از نتایج پژوهش اشاره داشتند با توجه به اینکه یکی از عوامل مؤثر بر کمیته حسابرسی اثربخش، ویژگی‌های کمیته حسابرسی است که در این رابطه، تخصص و خبرگی مالی و استقلال از جمله ویژگی‌های برجسته هستند، بنابراین ضروری است شرکت‌ها در ترکیب اعضای کمیته حسابرسی از افراد با صلاحیت و حسابدار رسمی به منظور اثربخشی بیشتر کمیته استفاده کنند. بر این اساس، پیش‌بینی می‌شود اعضای از کمیته حسابرسی که عضو جامعه حسابداران رسمی هستند، نسبت به اعضای که فقط دارای تجربه کار مالی هستند با به‌موقع بودن گزارشگری مالی ارتباط و درک بیشتری داشته باشند. حساب‌رسان هم به‌منظور حفظ اعتبار حرفه، شهرت حرفه‌ای خود و اجتناب از دعاوی قضایی علیه خود، به دنبال افزایش کیفیت حسابرسی هستند. بنابراین با توجه به مطالب این بخش، فرضیه‌های پژوهش به صورت زیر مطرح می‌شود:

فرضیه اول: میزان حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی تأثیر منفی دارد.

فرضیه دوم: تأثیر منفی میزان حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی نسبت به سایر متخصصین مالی اعضای کمیته بیشتر است.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از دیدگاه روش، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی است. به‌منظور آزمون فرضیه‌های پژوهش از روش رگرسیون چند متغیره بر مبنای روش تحلیل ترکیبی داده‌ها استفاده شده است. اطلاعات مربوط به مبنای نظری و پیشینه پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای مانند مراجعه به مقالات گردآوری شده است؛ همچنین، داده‌های لازم به‌منظور آزمون فرضیه‌ها از طریق بانک اطلاعاتی ره‌آورد نوین، سایت سازمان بورس اوراق بهادار، سایت جامعه حسابداران رسمی کشور (بخش فهرست

^۱ Ittonen

اعضا) و مراجعه به صورت‌های مالی شرکت‌ها جمع‌آوری شده است. به‌منظور خلاصه کردن و مرتب‌سازی داده‌ها از نرم افزار Excel و برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار Eviews نسخه ۱۰ استفاده شده است.

جامعه و نمونه پژوهش

جامعه آماری مورد بررسی در این پژوهش، کلیه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، در بازه زمانی بین سال‌های ۱۳۹۶ الی ۱۴۰۱ می‌باشد. به‌منظور همگون بودن جامعه آماری پژوهش، شرایطی به شرح ذیل برای جامعه آماری اعمال خواهد شد.

الف) صورت‌های مالی حسابرسی شده و یادداشت‌های همراه در طی دوره مورد بررسی در دسترس باشد؛ ب) دوره مالی آن‌ها به پایان اسفندماه منتهی شود و طی دوره پژوهش، سال مالی خود را تغییر نداده باشد؛ پ) معاملات سهام آن‌ها طی دوره پژوهش، بیش از سه ماه در بورس اوراق بهادار تهران متوقف نشده باشد؛ ج) جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی (بانک‌ها، لیزینگ‌ها و...) نباشد. با توجه به معیارهای فوق، ۱۰۷ شرکت جهت بررسی در این پژوهش تعیین شدند.

مدل و متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها

به‌منظور آزمون فرضیه پژوهش از مدل (۱) استفاده شده است (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴ و ایتون و همکاران، ۲۰۱۹):

مدل (۱)

$$ARL_{it} = \beta_0 + \beta_1 ACPE_{it} + \beta_2 AC\ Size_{it} + \beta_3 AC\ Independence_{it} + \beta_4 Expertise_{it} + \beta_5 Experience_{it} + \beta_6 FSize_{it} + \beta_7 Leverage_{it} + \beta_8 Growth_{it} + \beta_9 ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

در مدل فوق، در صورتی که ضریب β_1 منفی و معنادار باشد، فرضیه اول پژوهش حمایت می‌شود.

متغیر وابسته

تأخیر در گزارش حسابرسی (ARL): از تعداد روزهای تاریخ امضای گزارش حسابرس تا تاریخ پایان سال مالی شرکت محاسبه می‌شود.

متغیر مستقل

میزان حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی (تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی) (ACPE): عبارت است از نسبت اعضای کمیته حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی به کل اعضای کمیته حسابرسی (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴).

متغیرهای کنترلی

اندازه کمیته حسابرسی (AC Size): عبارت است از تعداد اعضای کمیته حسابرسی.

استقلال کمیته حسابرسی (AC Independence): به صورت نسبت اعضای مستقل کمیته حسابرسی به کل اعضای کمیته حسابرسی محاسبه شده است. تخصص مالی اعضای کمیته حسابرسی (Expertise): عبارت است از نسبت اعضای کمیته دارای تخصص مالی (به جز حسابرسی) به کل اعضای کمیته حسابرسی. تجربه اعضای کمیته حسابرسی (Experience): میانگین فاصله زمانی بین تاریخ عضویت اعضاء در کمیته حسابرسی یک شرکت و تاریخ گزارش مشخصات کمیته حسابرسی می‌باشد که بیانگر میانگین تجربه اعضای کمیته حسابرسی شرکت در زمینه عضویت در کمیته است. اندازه شرکت (FSize): لگاریتم طبیعی ارزش دفتری کل دارایی‌ها. اهرم مالی (Leverage): نسبت کل بدهی‌ها به ارزش دفتری کل دارایی‌ها. رشد شرکت (Growth): نسبت ارزش بازار شرکت به ارزش دفتری کل دارایی‌ها. بازده دارایی‌ها (ROA): نسبت سود (زیان) خالص به ارزش دفتری کل دارایی‌ها.

۴. یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی مربوط به متغیرها لازم است. جدول ۱ آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرها

متغیر	میانگین	میانه	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
ARL*	۸۳/۹۲۱	۸۳	۱۱۱	۲۷	۱۷/۴۹۰	۰/۱۳۹	۲/۴۳۶
ACPE	۰/۱۲۸	۰/۱۴۶	۰/۶۶۷	۰	۰/۹۴۲	-۰/۵۸۸	۱/۵۹۳
AC Size**	۳/۲۶۱	۳	۵	۳	۰/۵۳۵	۳/۱۲۳	۱۰/۸۶۱
AC Independence	۰/۷۷۶	۰/۶۶۷	۱	۰/۶۰	۰/۲۲۳	۰/۴۲۱	۷/۷۳۱
Expertise	۰/۴۶۱	۰/۵۶۷	۰/۶۶۷	۰/۳۳	۰/۵۱۸	-۰/۷۸۳	۲/۲۳۶
Experience*	۴۳۳/۰۹	۴۱۹	۱۳۱۹	۲۷	۱۲۶/۰۲	۰/۹۶۳	۲/۳۹۶
FSize	۱۴/۴۱۲	۱۴/۳۳۱	۲۱/۴۳۲	۱۱/۹۶۲	۰/۸۴۲	۰/۵۶۱	۲/۱۳۹
Leverage	۰/۶۲۱	۰/۵۹۳	۱/۹۶۱	۰/۱۱۶	۰/۱۴۹	۰/۸۳۱	۴/۲۹۱
Growth	۲/۵۶۹	۲/۳۶۸	۷/۲۰۹	۰/۱۳۴	۱/۲۲۳	۱/۱۶۲	۴/۳۳۹
ROA	۰/۱۲۸	۰/۱۱۳	۰/۴۹۳	-۰/۱۶۵	۱/۱۱۳	۰/۴۶۳	۲/۸۸۸

**واحد اندازه‌گیری «نفر» است.

*واحد اندازه‌گیری «روز» است.

با توجه به جدول ۱، میانگین تأخیر در گزارش حسابرسی در شرکت‌های مورد مطالعه تقریباً ۸۳ روز بوده است. این میانگین نسبت به پژوهش‌های گذشته کمی افزایش نشان می‌دهد که وقوع پاندمی کرونا از مهم‌ترین دلایل این پدیده است. حدوداً ۴۶ درصد از ترکیب اعضای کمیته حسابرسی دارای تخصص مالی و حسابداری (غیر از حسابداران رسمی) هستند؛ اما تنها حدود ۱۳ درصد از ترکیب کمیته حسابرسی شرکت‌ها را حسابداران رسمی شکل داده‌اند؛ با توجه به فراوانی بیشتر افراد دارای تخصص مالی طبق تعریف منشور کمیته حسابرسی و نیز مشغله کاری حسابداران رسمی در حرفه، طبیعی به نظر می‌رسد. همچنین میانگین عضویت اعضای کمیته در کمیته حسابرسی شرکت حدوداً ۴۳۳ روز بوده است که با توجه به یک دهه سابقه تشکیل کمیته در کشور، منطقی است.

آزمون فرضیه اول

قبل از تخمین مدل پژوهش، بررسی فروض کلاسیک رگرسیون، حائز اهمیت اساسی است. در مواردی که از داده‌های ترکیبی (پانل) استفاده می‌شود، از فروض کلاسیک رگرسیون، فقط فرض همسان بودن واریانس‌ها و وجود یا عدم وجود خودهمبستگی موضوعیت پیدا می‌کند (هاشمی و همکاران، ۱۳۹۱). از این رو، ابتدا فرض همسان بودن واریانس‌ها مورد بررسی قرار گرفت که در این پژوهش از آزمون بروش-پاگان استفاده شده است. در صورتی که مدل دچار ناهمسانی واریانس باشد، برای رفع آن از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS) استفاده می‌شود و درغیراین صورت، روش حداقل مربعات معمولی (OLS) برای تخمین مدل به کار می‌رود. همچنین برای بررسی خودهمبستگی، از آزمون دوربین-واتسون استفاده شده است که نتایج مربوط به آن، در قسمت نتایج آزمون هر فرضیه گزارش می‌شود. نتایج حاصل از آزمون بروش-پاگان برای بررسی همسانی واریانس در جدول شماره ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. نتایج بررسی همسانی واریانس با استفاده از آزمون بروش-پاگان

مدل پژوهش	آماره آزمون	احتمال	نتیجه آزمون
مدل (۱)	۱/۰۸۶	۰/۳۱۹۳	تأیید فرض صفر- همسانی واریانس خطاها

در این پژوهش از داده‌های ترکیبی (پانلی) استفاده شده است، بنابراین به منظور انتخاب بین روش داده‌های تابلویی و تلفیقی از آزمون F لیمر استفاده شده است. مطابق با جدول شماره ۳، سطح معناداری حاصل از این آزمون نشان می‌دهد که استفاده از داده پانل مناسب است. سپس به منظور انتخاب بین روش اثرات ثابت و اثرات از آزمون هاسمن استفاده شده است. سطح معناداری حاصل از این آزمون مؤید آن است که روش اثرات ثابت مناسب می‌باشد.

جدول ۳. نتایج آزمون F لیمر و آزمون هاسمن

نتیجه	آزمون هاسمن		آزمون F لیمر		مدل پژوهش
	P-Value	آماره	P-Value	آماره	
داده‌های پانلی با اثرات ثابت	۰/۰۰۹	۸/۱۰۹	۰/۰۰۰۰	۱۰/۳۳۱	مدل (۱)

نتایج حاصل از تخمین مدل رگرسیونی پژوهش در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج حاصل از تخمین مدل به روش اثرات ثابت

متغیر	نماد	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	ارزش احتمال	عامل تورم واریانس (VIF)
عرض از مبدأ	C	۰/۲۵۰	۰/۵۹۸	۰/۴۱۹	۰/۶۷۶	-
تخصص حسابرسی اعضای کمیته	ACPE	-۰/۵۸۵	۰/۲۵۹	-۲/۲۵۷	۰/۰۳۷	۱/۶۱۸
اندازه کمیته حسابرسی	AC Size	-۰/۰۱۵	۰/۰۵۷	-۰/۲۵۶	۰/۷۹۸	۱/۹۳۵
استقلال کمیته حسابرسی	AC Independence	۰/۱۸۰	۰/۲۴۷	۰/۷۲۷	۰/۴۶۷	۱/۲۸۶
تخصص مالی اعضای کمیته	Expertise	-۰/۴۱۱	۰/۱۹۹	-۲/۰۶۲	۰/۰۴۲	۱/۰۱۸
تجربه کمیته حسابرسی	Experience	-۰/۰۴۷	۰/۰۱۹	-۲/۴۵۳	۰/۰۲۱	۲/۸۴۶
اندازه شرکت	FSize	-۰/۰۱۱	۰/۰۳۲	-۰/۳۲۵	۰/۷۴۵	۱/۰۳۷
اهرم مالی	Leverage	-۰/۱۹۹	۰/۴۱۹	-۰/۴۷۶	۰/۶۳۴	۱/۰۰۵
رشد شرکت	Growth	۰/۲۳۷	۰/۱۱۲	۲/۱۱۳	۰/۰۳۹	۱/۰۱۶
بازده دارایی‌ها	ROA	-۰/۰۹۴	۰/۶۳۴	-۰/۱۴۸	۰/۸۸۲	۲/۸۷۶
ضریب تعیین تعدیل شده		۰/۴۱۲				
آماره دوربین-واتسون		۲/۲۹۸				
آماره F		۶/۲۱۱				
سطح معناداری		۰/۰۰۰۰				

با توجه به آماره F مدل (۶/۲۱۱) و مقدار احتمال آن که کمتر از ۵ درصد است، مدل رگرسیون معنادار است. ضریب تعیین تعدیل شده مدل حدود ۴۱ درصد است، می‌توان بیان کرد که متغیرهای مستقل و کنترلی، ۴۱ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. آماره دوربین واتسون نشان می‌دهد مشکل

خودهمبستگی بین باقیمانده‌های مدل وجود ندارد. ستون مربوط به عامل تورم واریانس حاکی از عدم وجود هم‌خطی میان متغیرهای توضیحی مدل است. ضریب متغیر تخصص حسابرسی اعضای کمیته (۰/۵۸۵-) و سطح معناداری آن که کمتر از سطح ۵ درصد است، بیانگر این است با سطح اطمینان ۹۵ درصد، تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معنادار دارد. بنابراین، فرضیه پژوهش رد نمی‌شود.

آزمون فرضیه اول

یکی از سؤال‌های مهم و قابل‌تأملی که جا دارد در این پژوهش به آن پاسخ داده شود این است که تأثیر تخصص حسابداری و مالی اعضای کمیته حسابرسی بر تأخیر در گزارش حسابرسی بیشتر (منفی‌تر) است یا تخصص حسابرسی اعضای کمیته؟ با توجه به جدول شماره ۴ ضریب تخصص حسابرسی اعضای کمیته (۰/۵۸۵-) بیشتر (منفی‌تر) از ضریب تخصص مالی اعضای کمیته (۰/۴۱۱-) است و هر دو از نظر آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار هستند. برای اینکه دریابیم از نظر آماری، بزرگ‌تر (منفی‌تر) بودن ضریب متغیر تخصص حسابرسی اعضای کمیته معنادار است، آزمون ضرایب مدل والد انجام شده است که نتایج آن در جدول ۵ ارائه شده است.

جدول ۵. نتایج حاصل از آزمون ضرایب مدل والد

ارزش احتمال	مقدار آماره	
۰/۰۰۰	۴/۸۲۲	آماره t (t-statistic)
۰/۰۰۰	۲۳/۲۵۷	آماره F (F-statistic)
۰/۰۰۰	۲۳/۲۵۷	آماره کای دو (Chi-square)

با توجه به نتایج آزمون والد، تخصص حسابرسی اعضای کمیته نسبت به تخصص مالی اعضای کمیته تأثیر منفی‌تری بر تأخیر در گزارش حسابرسی دارد. بنابراین فرضیه دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری و پیشنهادهای پژوهش

نتایج به دست آمده از آزمون فرضیه اول پژوهش حاکی از آن است حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی (تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی) بر تأخیر در گزارش حسابرسی تأثیر منفی و معناداری دارد. همچنین نتیجه آزمون فرضیه دوم نشان داد حضور حسابداران رسمی در ترکیب کمیته حسابرسی (تخصص حسابرسی اعضای کمیته حسابرسی) نسبت به تخصص مالی و حسابداری اعضا، تأثیر بیشتر و منفی‌تری بر تأخیر در گزارش حسابرسی دارد. این بدان معنی است حضور حسابداران رسمی به عنوان متخصصان حسابرسی در میان اعضای کمیته حسابرسی نسبت به حضور متخصصان صرفاً مالی

منجر به شکل‌گیری کمیته حسابرسی اثربخش‌تر شده و کمیته را در راستای انجام مسئولیت‌های خود تسهیل می‌کنند. یکی از مسئولیت‌های کمیته، کمک به گزارشگری به‌موقع است. متخصصان حسابرسی حاضر در کمیته به دلیل آشنایی کامل با روحیات حساب‌رسان و فرآیند اجرا و گزارش حسابرسی و تسلط کامل به عوامل افزایش دهنده تأخیر در ارائه گزارش، به‌مراتب، هماهنگی و مذاکره بهتری را با حساب‌رسان مستقل شرکت در جهت گزارشگری به‌موقع و درعین‌حال حفظ و افزایش کیفیت کار خواهند داشت. این یافته‌ها از دیدگاه نظریه علامت‌دهی حائز اهمیت است، زیرا مطابق با این نظریه هر چقدر مدت زمان عملیات حسابرسی صورت‌های مالی طولانی‌تر باشد، علامت صادر شده به بازار در مورد وجود مسائل منفی احتمالی ناشی از حسابرسی تقویت می‌شود (لاری دشت‌بیاض و همکاران، ۱۳۹۷). از سویی دیگر، نتایج پژوهش حاضر، همسو با اهداف و سازوکارهای راهبری شرکتی و نیز قوانین مرتبط مانند منشور کمیته حسابرسی است. حامیان نظریه نمایندگی معتقدند که حضور اعضای دارای تخصص حسابرسی، توانایی کمیته حسابرسی برای اطمینان از انجام صحیح فعالیت حساب‌رس، درک اظهارنظرهای حسابرسی و شناخت و رفع اختلافات حساب‌رس و شرکت را افزایش می‌دهد و نهایتاً از این طریق تأخیر گزارش حسابرسی را کاهش می‌دهد. افزون بر این، اعضای دارای تخصص حسابرسی به کمیته حسابرسی کمک می‌کنند تا فرآیندهای مؤثرتری برای کنترل داخلی و مدیریت ریسک ایجاد کنند (ابرناتی و همکاران، ۲۰۱۴). نتیجه این پژوهش همسو با نتیجه پژوهش آفینا و همکاران (۲۰۲۲)، انکاک (۲۰۲۰)، ابرناتی و همکاران (۲۰۱۴). لاری دشت‌بیاض و همکاران (۱۳۹۷) می‌باشد و با نتایج پژوهش قافران و یاسمین (۲۰۱۸) و نظری و همکاران (۱۳۹۹) همسو نمی‌باشد.

با توجه به مسأله و چالشی که بیان شد و برای پاسخ به آن، چنین پژوهشی شکل گرفت و با در نظر گرفتن نتیجه پژوهش و تحلیل‌های صورت گرفته، پیشنهادهای کاربردی می‌توان به گروه‌های مختلف ارائه کرد. از این‌رو، به سازمان بورس اوراق بهادار به عنوان نهاد نظارتی توصیه می‌شود در منشور کمیته حسابرسی و در بخش ترکیب اعضا، استفاده از متخصصان حسابرسی را به شرکت‌ها پیشنهاد نمایند، همچنین در افشای اطلاعات مربوط به اعضای کمیته حسابرسی در سامانه کدال، متخصص حسابرسی بودن را از متخصصان مالی و حسابداری تفکیک نمایند. به هیأت مدیره شرکت‌ها توصیه می‌شود، فارغ از الزامات قانونی، به‌منظور ارتقای کیفیت گزارشگری مالی و به‌موقع بودن این گزارش‌ها و که جزو وظایف ذاتی کمیته حسابرسی است، از متخصصان حسابرسی (حسابداران رسمی) در کمیته حسابرسی بهره گیرند. به سرمایه‌گذاران توصیه می‌شود، در صورتی که به‌موقع بودن گزارشگری مالی جزء ویژگی‌های مهم اطلاعات مالی موردنیاز آن‌ها در خصوص شرکت‌هاست، حتماً به ترکیب کمیته حسابرسی شرکت‌ها و حضور افراد متخصص حسابرسی توجه نمایند.

منابع

- بذرافشان، آمنه؛ حجازی، رضوان و رحمانی، علی (۱۳۹۴). رویدادکاوی الزامات کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی با تأکید بر نقش کمیته حسابرسی. *دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت*، ۴(۱۶)، ۴۵-۵۶.
https://www.jmaak.ir/article_۷۷۶۰.html
- جامعی، رضا و حسینی، اسرین (۱۴۰۰). اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی و مشخصات هیئت‌مدیره بر کیفیت حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران. *تحقیقات حسابداری و حسابرسی*، ۵۱، ۸۰-۵۹.
[doi: 10.22034/iaar.2021.141675](https://doi.org/10.22034/iaar.2021.141675)
- جهانشاد، آریتا؛ محمدرضایی، زهرا؛ پورزمانی، زهرا و حیدرپور، فرزانه (۱۴۰۱). مدل سازی اثر بخشی کمیته های حسابرسی بر اساس روش نظریه زمینه بنیان. *فصلنامه بورس اوراق بهادار*، ۱۵ (۵۸)، ۸۱-۱۰۰.
[doi: 10.22034/JSE.2021.11517.1652](https://doi.org/10.22034/JSE.2021.11517.1652)
- صالحی، مهدی؛ اورادی، جواد و سالاری فورگ، زینب (۱۳۹۵). تأثیر وجود کمیته حسابرسی و ویژگی‌های آن بر تأخیر گزارش حسابرسی. *مجله دانش حسابداری*، ۷(۲۶)، ۵۹-۸۳.
[doi: 10.22103/JAK.2016.1032](https://doi.org/10.22103/JAK.2016.1032)
- صفر زاده، محمدحسین و محمدی، عرفان (۱۳۹۸). اثر ویژگی‌های کمیته حسابرسی بر رابطه بین پیچیدگی حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۶ (۶۲)، ۴۵-۷۶.
<https://doi.org/10.22054/qjma.2019.10413>
- عباسی، ابراهیم؛ تامرادی، علی و رستمی‌نیا، رضا (۱۴۰۱). عوامل مؤثر بر تعداد جلسه‌های کمیته حسابرسی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۹(۲)، ۳۳۹-۳۸۵.
[doi: 10.22059/ACCTGREV.2021.324101](https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2021.324101)
- علی‌خانی، رضیه؛ مران‌جوری، مهدی و داوودی، سمانه (۱۴۰۰). ویژگی‌های کمیته حسابرسی و خوانایی گزارشگری مالی. *بررسی‌های حسابداری و حسابرسی*، ۲۸(۱)، ۸۰-۱۰۱.
[doi: 10.22059/ACCTGREV.2021.303906.1008381](https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2021.303906.1008381)
- کیقبادی، امیررضا و فتحی سمیه (۱۳۹۸). تأثیر تأخیر غیرعادی گزارش حسابرسی و ضعف در کنترل‌های داخلی و کیفیت حسابرسی بر ریسک سقوط قیمت سهام. *مجله دانش حسابرسی*، ۱۹(۷۵)، ۱۴۳-۱۶۸.
https://danesh.dmk.ir/browse.php?a_code=A-10-1-۳۲۸&slc_lang=fa&sid=1
- لاری دشت بیاض، محمود؛ قناد، مصطفی و فکور، حسین (۱۳۹۷). ویژگی‌های کمیته حسابرسی و تأخیر در گزارش حسابرسی. *پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی*، ۱۰(۳۷)، ۲۱۵-۲۴۲.
[doi: 10.22034/10.379.9.9](https://doi.org/10.22034/10.379.9.9)
- مشعشی، سید محمد؛ مران‌جوری، مهدی و غلامی، مونا (۱۴۰۰). ضعف کنترل داخلی و حق‌الزحمه حسابرسی: بررسی نقش تعدیل‌گر تخصص مالی کمیته حسابرسی. *دانش حسابرسی*، ۲۱ (۸۳)، ۲۲۷-۲۴۵.
https://danesh.dmk.ir/browse.php?id=2464&sid=1&slc_lang=fa

نظری، هیراد؛ سوخکیان، ایمان و تحریری، آرش (۱۳۹۹). ویژگی‌های رئیس کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به‌موقع. *مجله دانش حسابداری*، ۱۱ (۳)، ۱۶۵-۱۳۱. [10.22103/JAK.2020.14872.2110](https://doi.org/10.22103/JAK.2020.14872.2110)

هاشمی، سید عباس؛ امیری، هادی و معین قفقازی، رویا (۱۳۹۱). تأثیر به‌کارگیری هزینه سرمایه بر رابطه سود و بازده سهام. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، ۱۰ (۳۸)، ۹۱-۱۱۷.

۲۰,۱۰۰,۱,۱,۲۸۲۱۰۱۶۶,۱۳۹۱,۱۰,۳۸,۵,۸

References

- Abernathy, J. L., Beyer, B., Masli, A., & Stefaniak, C. (۲۰۱۴). The association between characteristics of audit committee accounting experts, audit committee chairs, and financial reporting timeliness. *Advances in Accounting*, ۳۰(۲), ۲۸۳-۲۹۷. <https://doi.org/10.1016/j.adiac.2014.09.001>
- Afenya, S. M., Arthur, B., Kwarteng, W., & Kyeremeh, G. (۲۰۲۲). The Impact of the Audit Committee Characteristics on Audit Report Time Lag: Evidence from Ghana. *Research Journal of Finance and Accounting*, ۱۳(۴), ۱-۱۱. <https://doi.org/10.1080/23311970.2022.2141091>
- Abbasi, E., Tamoradi, A., & Rostaminia, R. (۲۰۲۲). Factors Affecting the Number of Audit Committees Meetings. *Accounting and Auditing Review*, 29(۲), ۳۳۹-۳۵۸. [10.22059/ACCTGREV.2021.324101](https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2021.324101). [In Persian].
- Alikhani, R., Maranjory, M., & Davoudi, S. (۲۰۲۱). Audit Committee Characteristics and Audit Reporting Readability. *Accounting and Auditing Review*, 28(۱), ۸۰-۱۰۱. [10.22059/ACCTGREV.2021.303906.1008381](https://doi.org/10.22059/ACCTGREV.2021.303906.1008381). [In Persian].
- Bazrafshan, A., Hejazi, R., & Rahmani, A. (۲۰۱۵). Internal controls over financial reporting requirements and audit committee: Evidence from an event study. *Journal of Management Accounting and Auditing Knowledge*, ۴(۱۶), ۴۵-۵۶. https://www.jmaak.ir/article_۷۷۶۰.html. [In Persian].
- Blankley, A. I., Hurtt, D. N. & MacGregor, J. E. (۲۰۱۴). The Relationship between Audit Report Lags and Future Restatements. *Auditing: A Journal of Practice & Theory*, ۳۳(۲), ۲۷-۵۷. <https://doi.org/10.2308/ajpt-2014-0067>
- Boshnak, H. A. (۲۰۲۱). The Impact of Audit Committee Characteristics on Audit Quality: Evidence from Saudi Arabia. *International Review of Management and Marketing*, ۱۱(۴), ۱-۱۲. <https://econjournals.com/index.php/irmm/article/view/11437>
- Ghafran, C., Yasmin, S. (۲۰۱۸). Audit committee chair and financial reporting timeliness: A focus on financial, experiential and monitoring expertise.

International Journal of Auditing, ۲۲(۱), ۱۳-۲۴.
<https://doi.org/10.1111/ijau.12101>

Hashemi, S.A. & Amiri, H. & Moeen Ghafghazi, R. (۲۰۱۳). The Effects of Cost of Capital on the Relationship between Earnings and Stock Returns, Empirical Studies in Financial Accounting, ۱۰(۳۸), ۹۱-۱۱۷. [In Persian].

Ittonen, K., Myllymäki, E.R. & Tronnes, P.C. (۲۰۱۹). Banks' audit committees, audit firm alumni and fees paid to audit firm. *Managerial Auditing Journal*, ۳۴(۷), ۷۸۳-۸۰۷. <https://doi.org/10.1108/MAJ-01-2018-1766>

Jahanshad, A., mohammadrezaei, Z., poorzamani, Z., heydarpor, F. (۲۰۲۲). Modeling the Auditing Committees Effectiveness based on grounded theory. *Journal of Securities Exchange*, ۱۵(۵۸), ۸۱-۱۰۰. [In Persian].

Jameie, R., & Hoseini, A. (۲۰۲۱). The Relationship Between Board Characteristics and Audit Committee Characteristics on Audit Quality in Companies Listed on the Tehran Stock Exchange. *Accounting and Auditing Research*, ۱۳(۵۱), ۵۹-۸۰. ۱۰,۲۲۰۳۴/IAAR.۲۰۲۱,۱۴۱۶۷۵. [In Persian].

Keyghobadi, A. & Fathi, S. (۲۰۱۹). The effect of the abnormal delay of the audit report and weakness in internal controls and audit quality on the risk of stock prices crash. *Audit Knowledge*, ۱۹(۷۵), ۱۴۳-۱۶۸. [In Persian].

Khudhair, D., Al-Zubaidi, F., & Raji, A. (۲۰۱۹). The effect of board characteristics and audit committee characteristics on audit quality. *Management Science Letters*, ۹(۲), ۲۷۱-۲۸۲. <https://doi.org/10.5267/J.MSL.2018.11.012>

Krishnamoorthy, G., Bruynseels, L., De Groote, S., Wright, A., & Van Peteghem, M. (۲۰۲۳). The Accounting Financial Expertise of the Audit Committee Chair and Oversight Effectiveness. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, ۴۲(۱): ۷۵-۱۰۰. <https://doi.org/10.2308/AJPT-19-088>

Lari Dasht Bayaz, M., Ghanad, M., Fakor, H. (۲۰۱۸). Characteristics of the audit committee and delay in the audit report. *The Financial Accounting and Auditing Researches*, ۱۰(۳۷), ۲۱۵-۲۴۲.
<https://dorl.net/dor/20.1001.1.23830379.1397.10.37.9.9> . [In Persian].

Lawal, T. & Shinozawa, Y. (۲۰۲۲). Financial reporting lag during COVID-۱۹: evidence from flash reporting in Japan. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, DOI: ۱۰,۱۰۸۰/۱۶۰۸۱۶۲۵,۲۰۲۲,۲۱۴۷۹۶۷.

Moshashaei S. M., Maranjory M., Gholami M. (۲۰۲۱). Internal Control Weaknesses and Audit Fees: the moderating role of Audit Committee Financial Expertise. *Audit Knowledge*, ۲۱(۸۳), ۲۲۷-۲۴۵.

https://danesh.dmk.ir/browse.php?a_id=2464&sid=1&slc_lang=fa. [In Persian].

Mustafa, A. S., Che-Ahmad, A., & Chandren, S. (۲۰۱۸). Board diversity, audit committee characteristics and audit quality: The moderating role of control-ownership wedge. *Business and Economic Horizons*, ۱۴(۳), ۵۸۷-۶۱۴. <http://dx.doi.org/۱۰.۱۵۲۰۸/beh.۲۰۱۸.۴۲>

Naiker, V., Sharma, D. S., & Sharma, V. D. (۲۰۱۳). Do Former Audit Firm Partners on Audit Committees Procure Greater Non audit Services from the Auditor? *The Accounting Review*, ۸۸(۱), ۲۹۷-۳۲۶. <https://doi.org/۱۰.۲۳۰۸/accr-۵۰۲۷۱>

Nazari, H., Soukhakyan, I., & Tahriri, A. (۲۰۲۰). Characteristics of the Chairman of Audit Committee and Timely Financial Reporting. *Journal of Accounting Knowledge*, ۱۱(۳), ۱۳۱-۱۶۵. ۱۰,۲۲۱۰۳/JAK.۲۰۲۰,۱۴۸۷۲,۳۱۱۰ [In Persian].

Nkak, P. (۲۰۲۰). Audit Committee Characteristics and Audit Report Lag of Quoted Industrial Companies in Nigeria. *IOSR Journal of Business and Management*, ۲۲(۵), ۱-۹. <https://iosrjournals.org/iosr-jbm/papers/Vol۲۲-issue۵/Series-۵/A۲۲۰۵۰۵۰۱۰۹.pdf>

Oussii, A. A., & Boulila, T. N. (۲۰۱۸). Audit committee effectiveness and financial reporting timeliness: The case of Tunisian listed companies. *African Journal of Economic and Management Studies*, ۹(۱), ۳۴-۵۵. <https://doi.org/۱۰.۱۱۰۸/AJEMS-۱۱-۲۰۱۶-۰۱۶۳>

Oussii, A. A., Klibi, M. F. & Ouertani, I. (۲۰۱۹). Audit committee role: formal rituals or effective oversight process?, *Managerial Auditing Journal*, ۳۴(۶), ۶۷۳-۶۹۵. <https://doi.org/۱۰.۱۱۰۸/MAJ-۱۱-۲۰۱۷-۱۷۰۸>

Safarzadeh, M. H., & Mohammadi, E. (۲۰۱۹). The Effect of Audit Committee Characteristics on the Relationship between Audit Report Timeliness and Auditor Task Complexity. *Empirical Studies in Financial Accounting*, ۱۶(۶۲), ۴۵-۷۶. /۱۰,۲۲۰۵۴/qjma.۲۰۱۹,۱۰۴۱۳. [In Persian].

Salehi, M., Oradi, J., & Salari Forg, Z. (۲۰۱۶). Effects of Presence of Audit Committee and Its Characteristics on Audit Report. *Journal of Accounting Knowledge*, ۷(۲۶), ۵۹-۸۳. [In Persian].

Schwartz, K. B. & Soo, B. S. (۱۹۹۶). The Association between Auditor Changes and Reporting Lags. *Contemporary Accounting Research*, ۱۳(۱), ۳۵۳-۳۷۰. <https://doi.org/۱۰.۱۱۱۱/j.۱۹۱۱-۳۸۴۶.۱۹۹۶.tb۰۰۵۰۵.x>